

G. GLEZERMAN, LIKVIDÁCIA EXPLOATATORSKICH KLASSOV I PREODOLENIE KLASSOVYCH RAZLIČIJ V SSSR

Gosudarstvennoje izdatel'stvo polit. literatury, Moskva 1949, strán 490,
cena 10.— rubl.

Poznatok o triednom složení spoločnosti je úzko spätý s učením Marxa—Engelsa—Lenina—Stalina. Pravda, nie v takom smysle, ako tvrdia ideologovia kapitalizmu, že marxizmus triedy vytvoril. Klasici marxizmu prví vedecky zistili existenciu tried, prví ukázali na zákonitú súvislosť v spoločenskom složení a vytvorili možnosti vedeckého výskumu ľudskej spoločnosti. Tým sa umožnilo pochopiť zákonitosť spoločenského diania a vedeckého predvídania spoločenského vývinu.

No marxizmus-leninizmus objavením zákonitostí spoločenského vývinu nedáva — pochopiteľne — nemeniteľné formulky, ktoré sa dajú mechanicky použiť pre každé obdobie a pre každú situáciu spoločenského vývoja. Ako znova zdôraznil J. V. Stalin v diele *Marxizmus a otázky jazykovedy*: „Marxizmus nepriznáva nemeniteľné vývody a formulky, platné pre všetky časy a obdobia; marxizmus je nepriateľom každého dogmatizmu.“ Zisťovať javy spoločenské, určovať ich povahu, predvídať ich smerovanie, predpokladá u marxistov stálu tvorivú prácu na základe marx-leninského učenia o spoločenskom vývoji.

Príkladom tvorivej práce v tomto smysle je kniha, ktorú komentujeme. G. Glezerman v knihe *Likvidácia vykorisťovateľských tried a prekonanie triednych rozdielov v SSSR*, ktorá je doktorskou prácou autorovou, nezastavuje sa iba pri určovaní povahy tried. Ani mu nestačilo jednoduché konštatovanie, ako klasici marxizmu-leninizmu objavili a definovali triedy. Glezermanova práca je hodnotná preto, že pozorne sleduje, ako sa triedy vyvíjajú a ako miznú, akým spôsobom sa stierajú rozdiely medzi nimi. Netreba ani zdôrazňovať, ako je aj pre nás dôležité, aby sme dobre poznali tento vývoj, jeho zákony, jeho podmienky.

Glezerman si rozvrhol celý problém do štyroch rozsiahlych kapitol. V prvej hovorí o učení klasikov marxizmu o tejto otázke. V druhej skúma postavenie tried a ich vzájomný boj v epoche prechodu od kapitalizmu k socializmu. V tretej a štvrtej kapitole hovorí o zmene tried (v tretej) a o možnosti výstavby komunistickej spoločnosti (v štvrtej). I z tohto rozvrhu vidno, ako hlboko načrel autor do problematiky, ktorá je nová a doteraz nerozvitá na súčasnom konkrétnom materiáli.

No pravú hodnotu Glezermanovej knihy objavujeme v rozpracovaní jednotlivých kapitol.

Glezerman predovšetkým vnáša znova poriadok do pojmu tried. „Triedami menujeme veľké skupiny ľudí — uvádza Glezerman Leninovu definíciu — ktoré sa odlišujú svojim postavením v historicky určenom systéme spoločen-

skej výroby, svojím vzťahom (poväčšine upevneným a sformovaným v zákonoch) k prostriedkom výroby, svojou úlohou v spoločenskej organizácii práce a teda spôsobom získavania a mierou toho podielu na všeobecnom majetku, ktorým disponujú. Triedy sú také skupiny ľudí, z ktorých jedna si môže prívlastňovať prácu druhej, vďaka rozličnému postaveniu v určitom systéme spoločenského vlastníctva" (str. 46). Toto určenie dáva autorovi možnosť zvýrazniť rozpory vo vzťahu týchto tried a umožňuje mu tiež sledovať a vysvetliť spôsob prekonávania týchto rozporov. Týmto spôsobom je revolučné násilie vykorisťovaných vykonávané na vykorisťovateľoch. „Bez násilia nie je možné odstrániť z javiska dejín vykorisťovateľské triedy" (str. 52).

Tento poznatok je, pravda, známou zásadou marxistického učenia. Lenin i Stalin vo svojich dielach po Marxovi a Engelsovi znova a znova poukazujú na revolučné násilie ako predpoklad pre získanie a upevnenie vlády vykorisťovaných nad vykorisťovateľmi. Opierajúc sa o tento princíp Glezerman ho ďalej rozvíja a poukazuje na to, že čírym násilím nemožno dosiahnuť odstránenie tried, nemožno vybudovať beztriednu spoločnosť. „Tým — medziiným — sa aj odlišuje marxistický socializmus od meštiackeho radikalizmu, že sa nepridržiava primitívnej predstavy, ako by jedine násilím bolo možné odstrániť vykorisťovanie, ale ukazuje aj na sociálne ekonomické zmeny k tomu potrebné" (52). Všade tam, kde sa na toto hľadisko zabúda, mení sa marxizmus na dogmatizmus, vznikajú rozličné odchýlky od neho, ktoré však napospol nevidia, že „odstránenie tried je složitá a mnohotvárna úloha, ktorá vyžaduje použitie rozličných prostriedkov: násilných i miernych, politických i ekonomických, prostriedkov donucovacích i presvedčovacích, administratívnych i ideových" (66), ako na to výslovne Glezerman upozorňuje.

Konkrétne rozvádzanie týchto zásad dáva autorovi príležitosť postupne sledovať vývin sovietskej spoločnosti. Glezerman ukazuje, ako sa objektívne faktory socializmu vyvíjali len veľmi pomaly a postupne. V záujme tohto vývinu, v boji za víťazstvo socializmu, potrebné bolo často ustúpiť, aby sa mohlo postúpiť. „V mene tohto cieľa — hovorí Glezerman — strana a sovietska vláda urobily, keď to situácia vyžadovala, niektoré ústupky strednému roľníkovi. Takýto ústupok urobila strana pri prechode k NEP-u — k novej hospodárskej politike. Na XIV. sjazde KSR(b) r. 1925 rozhodlo sa o usneseniach, ktorých cieľom bolo upevniť sväzok robotníckej triedy so stredným roľníkom; v záujme rozvoja poľnohospodárstva likvidovaly sa prežitky vojnového komunizmu na dedine, dovolil sa krátkodobý nájom pôdy a najímanie pracovných síl v poľnohospodárstve pri zachovaní sovietskych zákonov" (146). Výsledkom tohto postupu bolo, že sa robotnícka trieda a roľníctvo začaly k sebe približovať. No úzky sväzok robotníckej triedy s roľníctvom je predpokladom víťazstva socializmu, ako zdôrazňoval Lenin. Kde robotníctvo s roľníctvom nie sú spojené tesným sväzkom, tam sa strácajú základné predpoklady pre spoločenskú prestavbu. Autor rozvádza túto zásadu zvlášť pôsobivo na výskume spoločenských zmien v nových sovietskych oblastiach (353 n.). Poukazuje na to, ako sa v záujme vybudovania sväzku robotníctva a roľníctva a pri rešpektovaní daných faktov, v pribaltských republikách prišlo k socializácii až r. 1948 a neskôr. Ostatne už Lenin upozornil na skutočnosť, že kde robotnícka trieda nestojí na čele väčšiny, tam sa nedosiahne revolučná premena spoločenského zriadenia. „Aby získali moc, uvedomelí robotníci musia získať väčšinu na svoju stranu: kým nemáme moc nad masami, niet inej cesty k vláde. My nie sme blanquisti, nie sme zastancovia získavania moci men-

šinou" (Lenin, *Sočinenia* XXIV, 4. vyd., 21). Zaisťiť väčšinu, to je základný predpoklad pre budovanie socializmu.

Dôležité je však vedieť, v čom sa líši roľníctvo od robotníctva, ktoré majú byť pevným sväzkom spojené a v čom hľadať niť, ktorá ich spája. Marxizmus pozná rozpory antagonistickej a neantagonistickej povahy a Glezerman veľmi správne kladie dôraz na tento náhľad. Medzi záujmami roľníctva a robotníctva pri snahe o vybudovanie socializmu môže byť rozpor. Roľník je v podstate individualista, súkromný podnikateľ, zstanca liberalizmu v určitom smysle. Robotník naopak. Avšak to neznamená, že je medzi nimi nepreklenuteľný rozpor. Vzťah roľníka a robotníka tvorí neantagonistický rozpor, to znamená, že napriek spomínaným rozdielom majú aj spoločné záujmy: brániť sa pred vykorisťovaním atď.

Toto spojenectvo však, ak má byť oporou socialistickej výstavby, treba neprestajne budovať. Autor práve metódu tohto upevňovania skúma ďalej. V kapitole „Vítazstvo socializmu v SSSR a zmena triednej štruktúry v sovietskej spoločnosti (209 n.)" rozoberá podrobne, ako sa objektívne hospodárske zmeny odrazily v subjektívnej sfére základných spoločenských tried. „Nemožno sa dívať na kolchozy iba so stránky materiálne-produktívnej — cituje M. J. Kalinina. — Kolektívna výroba je základ, na ktorom sa buduje socialistický život na dedine. Mení sa psychológia ľudí, rozširuje sa ich obzor až po porozumenie všeobecne kolchozných a potom až všeobecne štátnych, socialistických úloh" (280). No kolchozné hospodárstvo nie je socialistickým ideálom. Glezerman rozvádza v podrobnej analýze, že kolchoz je cestou a nie métou socializmu. Kolchoz, keď je aj tvorcom a pestovateľom socialistickeho náhľadu a socialistickej výstavby, skrýva v sebe prvky pre udržiavanie nesocialistických, individualistických črt. Ide, pravda, o individualizmus vyššieho typu, no jednak len individualizmus. Vidno to na zásahu kolchozov do plánovaného hospodárstva, do tvorby cien atď. Kolchoz totiž produkuje so svojho stanoviska a pre svoje potreby. Stará sa o to, aby zveľaďoval záujmy svojho kolektívu. Predáva svoje prebytky pre vlastný prospech, hoci to môže znamenať neprospech pre iný kolchoz. Glezerman presvedčivo uvádza, že kolchoz je síce cestou k socialistickému človeku, no nie je posledným inštrumentom pre jeho definitívne a bezvýhradné formovanie. „Prirodzene — píše Glezerman — v socializme sa vôbec nevylučuje existencia síl a tendencií, ktoré sa vzpierajú proti všeobecnému smeru spoločenského vývinu. Nemohly zmiznúť, lebo existujú ešte mnohé prežitky kapitalizmu vo vedomí ľudí, prejavujúce sa napr. v súkromnovlastníckych tendenciách" (349).

A tu sa autor dostáva k ďalšiemu poznatku. Ak doteraz zisťoval, že objektívne podmienky sú predpokladom pre psychickú zmenu ľudí, prichodí mu teraz rozviesť, že to nie sú jediné predpoklady. „Lenin vo *Velkej iniciatíve* poukázal, hovorí Glezerman, že k úplnému odstráneniu tried je potrebné odstrániť nielen každé súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov, ale treba sotrieť rozdiel medzi mestom a dedinou, rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou" (389). „Prechod od socializmu ku komunizmu predpokladá zničenie prežitkov kapitalizmu nielen v ekonomii, ale aj vo vedomí ľudí. Preto medzi úlohami, ktoré musíme vyriešiť, aby sme uskutočnili tento prechod, súdruh Stalin ukazoval na úlohu komunistickej výchovy nás" (390).

Sovietska odborná kritika venovala Glezermanovej práci zaslúženú pozornosť. Voprosy filosofii (č. 1) priniesli obsiahlu recenziu knihy od I. V. Lokteva, ktorý popri vysokom uznaní mnohých kladných stránok, vyčítal Glezerman

manovmu dielu i niektoré vážne nedostatky. Tak upozorňuje na to, že autor venoval nedostatočnú pozornosť opisu socialistickej industrializácie ako materiálneho základu socializmu a likvidácie vykorisťovateľských tried, industrializácii v kapitalistických krajinách, uskutočňujúcej sa na kostiach a krvi pracujúcich. Ďalej, že neuvádza výraznú a hlboko vedeckú charakteristiku chýb kapitalizmu, ktorú podávajú klasici marxizmu-leninizmu. Pri opise likvidácie vykorisťovateľských tried v SSSR neukázal, ako s pomocou a mohutnou podporou ruskej robotníckej triedy, vedenej bolševickou stranou, likvidovaly sa vykorisťovateľské triedy a budoval sa socializmus v národných republikách, v krajinách predtým zaostalých a polokoloniálnych. Loktev upozorňuje, že Glezerman vo svojej knihe nerozviezol fakt, ako Lenin a Stalin vytvorili súladnú teóriu o cestách vývoja zaostalých národov, podľa ktorej môžu národy koloniálnych a polokoloniálnych krajín pomocou najpokrokovejších krajín likvidovať v dobe čo najkratšej svoju politickú, hospodársku a kultúrnu zaostalosť, likvidovať vykorisťovateľské triedy a vybudovať socializmus bez toho, žeby musely prejsť mučivým štádiom kapitalistického vývoja. Ďalej mal, podľa Lokteva, Glezerman podrobnejšie ukázať, že otázka socialistickej industrializácie Sovietskeho sväzu a otázka tempa výstavby veľkého socialistickeho priemyslu a celého národného hospodárstva, bola jedným z hlavných problémov, ktoré boli cieľom najzúrivejších útokov bucharinsko-trockistickej bandy záškodníkov a zradcov. Iným nedostatkom Glezermanovej štúdie podľa Lokteva je, že neobsahuje presný výklad o kapitalistickej „nacionalizácii“, ktorú uskutočňovali napr. anglickí labouristi. Takáto nacionalizácia nič nemení na povahe hospodárskeho zriadenia Anglicka, znamená zosilnenie útlaku monopolistického kapitálu, vedie ešte k väčšiemu zostreniu antagonistických rozporov v anglickej buržoáznej spoločnosti, a odsudzuje robotníkov k ešte väčšej biede, hladu a morálnej degradácii.

Ďalšou výhradou Lokteovou je, že v Glezermanovej knihe nie je dostatočne hlboko a všestranne osvetlená najdôležitejšia téza klasikov marxizmu-leninizmu, podľa ktorej vyvlastnenie vyvlastňovateľov a prechod výrobných prostriedkov do spoločenského vlastníctva vytvára neobmedzené možnosti obrovského rozvoja výrobných síl v ľudskej spoločnosti. Práve tak žiada Loktev hlbšie odhaliť proces socialistických reforiem v ľudovodemokratických krajinách, ako aj vynikajúci zástoj Sovietskeho sväzu pri upevňovaní moci proletariátu v týchto krajinách a pri výstavbe socializmu v nich.

Keď upozorňujeme na najvýznamnejšie výhrady sovietskej odbornej kritiky, treba nám poukázať na to, že Glezermanova štúdia bola vrela a s uznaním prijatá a je cennou pomôckou pre štúdium problematiky, ktorou sa zapodieva.

M. Topoľský